

Toelichting competenties

De vraag van dit onderzoek was of leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiders die werken met nieuwkomers aanvullende of extra competenties nodig hebben bovenop de bekwaamheidseisen voor de leerkracht PO ontwikkeld door Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL), de beroepsstandaard voor de intern begeleider ontwikkeld door Lbib (Landelijk Beroepsgroep intern begeleider) en het competentieprofiel voor de schoolleider ontwikkeld door de Nederlands Schoolleiders Academie (NSA).

Een ander competentieprofiel, speciaal voor het werken met nieuwkomers, is niet noodzakelijk. Ook vinden de respondenten niet dat er aanvullende of extra competenties benoemd hoeven te worden. Duidelijk is wel dat het merendeel van de leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiders vinden dat er een groter beroep wordt gedaan op bepaalde competenties uit hun profielen en dat dit te maken heeft met de omgeving waarin zij werken en de (andere) taken die daaruit voortvloeien.

De uitkomsten van het uitgevoerde onderzoek zijn (met betrekking tot de leerkrachten) voor een deel vergelijkbaar met resultaten van het onderzoek naar competenties voor leerkrachten die werken in multiculturele klassen. Daarin is gesteld dat voor het werken in multiculturele klassen geen andere competenties noodzakelijk zijn maar dat de 'lat hoger ligt' vooral als het gaat om de interpersoonlijke vaardigheden.

Uit dit onderzoek blijkt dat de lat vooral hoger ligt bij de leerkrachten als het gaat om de eerste vier SBL-competenties, namelijk:

- Interpersoonlijke competentie;
- Pedagogische competentie;
- Vakinhoudelijk & didactische competentie
- Organisatorische competentie

Er wordt een groter beroep gedaan op deze vier competenties doordat de context en de omstandigheden waarin de leerkrachten werken anders zijn dan op de meeste basisscholen.

Voor een deel is deze context vergelijkbaar met het werken in multiculturele klassen. Het is natuurlijk vanzelfsprekend dat leerkrachten die werken met nieuwkomers meer kennis nodig hebben van andere culturen. Het werken met leerlingen die geen Nederlands spreken en die andere gewoontes en culturen kennen brengt automatisch met zich mee dat de leerkracht vaardigheden zoals 'non-verbaal communiceren' en 'flexibel omgaan met andere culturen' uitermate goed moet beheersen. Dit geldt niet alleen voor de relatie die de leerkrachten aangaan en onderhouden met de leerlingen, maar ook voor de relatie tussen leerkrachten en de ouders van leerlingen. In feite zijn dit vooral aspecten die te maken hebben met de interpersoonlijke competentie en die ervoor zorgen dat net als bij leerkrachten die werken in multiculturele klassen de 'lat ook hoger ligt' bij leerkrachten die werken met nieuwkomers.

Wanneer dezelfde vergelijking met de vakinhoudelijk en didactische competentie getrokken wordt dan heeft een leerkracht die werkt met nieuwkomers of in een multiculturele klas meer kennis en vaardigheden nodig betreffende onderwijs in Nederlands als Tweede Taal (NT2) dan een klas waarin andere culturen weinig vertegenwoordigd zijn. De leerkracht die werkt op een school met nieuwkomers moet echter nog iets extra's toevoegen aan zijn of haar vakinhoudelijke en didactische competenties, namelijk het verzorgen van NT2 aan leerlingen die niet op 4-jarige leeftijd instromen en/of aan oudere leerlingen zonder enige onderwijservaring.

Nieuwkomers kunnen kinderen van asielzoekers of van arbeidsmigranten zijn kunnen door gezinshereniging of adoptie naar Nederland zijn gekomen of komen voort uit gemengde huwelijken. Voor elk van deze kinderen geldt in ieder geval dat de komst naar Nederland grote veranderingen met zich mee brengt. Voor een aantal van deze kinderen geldt dat zij traumatische ervaringen hebben. Ook brengen veel leerlingen geen dossier mee waarin informatie over eerdere schooljaren staat (als een leerling wel in het land van herkomst onderwijs heeft genoten). Het vraagt meer van de pedagogische competentie van de leerkracht om voor deze leerlingen een veilige leeromgeving te creëren en om de sociaal-emotionele en morele ontwikkeling van deze leerlingen te bevorderen. Op basis van weinig voorinformatie moeten de leerkracht zich een beeld vormen van de beginsituatie van de leerlingen wat betreft onderwijservaring en taalvaardigheid en de sociale en morele ontwikkeling van de leerlingen.

Nieuwkomers komen op willekeurige momenten van het schooljaar de school binnen zonder kennis van het Nederlands. De taak van de leerkracht is ervoor te zorgen dat de nieuwkomers zo snel mogelijk aan kunnen sluiten op het reguliere onderwijsprogramma van leeftijdgenoten. Het is niet vreemd dat deze arbeidscontext ervoor zorgt dat de leerkracht organisatorisch zeer competent moet zijn. Zij moeten groepsindelingen kunnen maken rekening houdend met relevante intakegegevens en/of vorderingen van de leerlingen en de organisatorische randvoorwaarden van de school. Daarnaast moeten zij ook toetsen en observatie-instrumenten kunnen selecteren, inzetten en interpreteren om behaalde doelen te evalueren en de taalvaardigheid van (individuele) leerlingen te bepalen. De leerkrachten moeten uiteraard flexibel om kunnen gaan met planningen, lesvoorbereidingen en groepsindelingen.

Natuurlijk geldt ook voor de intern begeleider en de schoolleider van scholen met nieuwkomers dat de context en de omstandigheden waarin zij werken anders zijn dan in de meeste basisscholen. Een voorbeeld daarvan is de intakes van leerlingen die gehouden worden. De intern begeleider en de schoolleider moeten, afhankelijk van bij wie deze taak is ondergebracht, in staat zijn om intakes te verzorgen van leerlingen van ouders die geen Nederlands spreken en uit een andere cultuur komen. Vanzelfsprekend heeft de intern begeleider, net zoals de leerkracht kennis en vaardigheden nodig betreffende het onderwijs in NT2, ook aan leerlingen zonder onderwijservaring.

Leerkrachten, schoolleiders en intern begeleiders staan ook samen voor de taak om voor elke leerling passend onderwijs te realiseren en dat gezien hun taakstelling in een korte periode. Opvallend is, dat in dit verband, uit het onderzoek blijkt dat de intern begeleider vinden dat zij een groter beroep moeten doen op hun competentie in het samenwerken met externen. Zij geven aan dat zij over het algemeen wel met vergelijkbare instanties samenwerken als de intern begeleiders die niet werken op een school met nieuwkomers. Echter zij hebben de hulp van externen vaker nodig en lopen er tegelijkertijd ook vaker tegenaan dat deze externen langer tijd nodig hebben dan er beschikbaar is om te achterhalen wat geschikte stappen zijn die voor bepaalde zorgleerlingen gezet moeten worden.

Er wordt op een school met nieuwkomers ook een extra beroep gedaan op de innovatieve competentie van de intern begeleider. De intern begeleider heeft te maken met leerplannen die in vergelijking met het regulier onderwijs minder vast staan en veel minder gedetailleerd uitgewerkt zijn. Het is afhankelijk van het type 'nieuwkomers' of bepaalde nieuwe ontwikkelingen ook relevant en toepasbaar zijn. Er is sprake van een sterk wisselende leerlingpopulatie (in grootte en aard) waarvoor de intern begeleider (samen met de leerkrachten) wisselende programma's dient te ontwikkelen.

De intrapersonlijke competentie is voor de schoolleider die werkt met nieuwkomers extra belangrijk. Er wordt een sterk beroep gedaan op hun kritisch en creatief vermogen om bijvoorbeeld een goede inschatting te maken van de samenstelling van de groep nieuwkomers en of die samenstelling voldoende werkbaar is voor het team. De schoolleider moet telkens algemene uitgangspunten van het overheidsbeleid kunnen vertalen naar het onderwijs. Zij moeten goed kunnen participeren op steeds veranderend overheidsbeleid en veranderende omgevingsfactoren.

Uit het onderzoek komt verder naar voren dat de schoolleider zijn of haar stem moet laten horen aan overheid, aan maatschappelijke instellingen en aan andere organisaties en in die zin actief 'zichtbaar' moet zijn binnen overheden, maatschappelijke instellingen en andere organisaties.

Conclusies op een rij

Een ander competentieprofiel, speciaal voor leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiders die werken met nieuwkomers, is niet noodzakelijk. Ook hoeven er geen aanvullende of extra competenties benoemd te worden. Duidelijk is wel dat er een groter beroep wordt gedaan op bepaalde competenties uit de competentieprofielen van de leerkracht, intern begeleider en schoolleider die werkt met nieuwkomers en dat dit te maken heeft met de omgeving waarin zij werken en de (andere) taken die daaruit voortvloeien.

Het blijkt dat op **leerkrachten** in het nieuwkomers onderwijs vergeleken met leerkrachten in het regulier onderwijs op vier van de zeven competenties van het SLB een groter beroep gedaan wordt, te weten de interpersoonlijke competentie; de pedagogische competentie; de vakinhoudelijke & didactische competentie; en de organisatorische competentie.

In de volgende tabel staan een aantal uitspraken op een rij die (veel) meer gelden voor een leerkracht die werkt met nieuwkomers dan voor een leerkracht die werkt in het regulier onderwijs.

Tabel 1: Uitspraken die meer gelden voor een leerkracht die werkt met nieuwkomers

Uitspraken
Een leerkracht nieuwkomers:
Interpersoonlijke competentie
Moet nonverbale communicatie inzetten om te communiceren met leerlingen
Moet flexibel om kunnen gaan met andere culturen en gewoonten
Moet kennis hebben van andere culturen
Vakinhoudelijke en didactische competentie
Heeft kennis en vaardigheden nodig betreffende onderwijs in Nederlands als tweede taal (NT2)
Heeft kennis en vaardigheden nodig over onderwijs aan leerlingen zonder onderwijservaring
Moet het actief taalgebruik van leerlingen kunnen stimuleren
Moet de leerlijn voor taal uitermate goed beheersen en in kunnen zetten
Pedagogische competentie
Moet met behulp van weinig voorinformatie zich een beeld kunnen vormen van de beginsituatie van de leerlingen wat betreft onderwijservaring en taalvaardigheidsniveau
Moet kunnen communiceren over eventuele problemen met leerlingen die geen Nederlands spreken
Moet met behulp van weinig voorinformatie zich een beeld kunnen vormen van de sociaal emotionele en morele ontwikkeling van de leerlingen
Moet om kunnen gaan met leerlingen met traumatische ervaringen
Organisatorische competentie
Moet flexibel om kunnen gaan met plannings-, lesvoorbereidingen en groepsindelingen
Moet over uitstekende klassenmanagementvaardigheden beschikken
Moet groepsindelingen kunnen maken rekening houdend met relevante intakegegevens en/of vorderingen van de leerlingen en de organisatorische randvoorwaarden van de school
Moet toetsen en observatie-instrumenten kunnen selecteren, inzetten en interpreteren om behaalde doelen te evalueren en de taalvaardigheid van (individuele) leerlingen te bepalen
Competent in het samenwerken met de omgeving
Moet kunnen communiceren met ouders die geen Nederlands spreken over de opvoeding en onderwijsresultaten van hun kind

Moet om kunnen gaan met steeds veranderende omgevingsfactoren zonder de kwaliteit van het lesgeven aan te tasten
Houdingsaspecten
Moet flexibel zijn
Moet snel kunnen schakelen/snel eigen handelen kunnen aanpassen
Moet bedacht zijn op een crisis

Voor de *intern begeleiders* geldt dat zij op twee van de zeven competenties omschreven door het Lbib een groter beroep moeten doen, namelijk de competentie in het samenwerken met externen en de innovatieve competentie.

In de volgende tabel staan een aantal uitspraken die (veel) meer gelden voor een intern begeleider die werkt met nieuwkomers dan voor een intern begeleider die werkt in het regulier onderwijs.

Tabel 2: Uitspraken die meer gelden voor een intern begeleider die werkt met nieuwkomers

Uitspraken
<i>Een intern begeleider nieuwkomers:</i>
Organisatorisch competent
Moet voortdurend planningen kunnen aanpassen op basis van de instroom en uitstroom van leerlingen
Competent in de samenwerking met externen
Moet kunnen communiceren met ouders die geen Nederlands spreken over de opvoeding en de onderwijsresultaten van hun kind
Moet belangen van de leerlingen kunnen verantwoorden binnen het samenwerkingsverband
Methodologisch competent
Formuleert ontwikkelingsperspectieven voor leerlingen op basis van weinig voorinformatie over de leerlingen
Houdingsaspecten
Moet nonverbale communicatie inzetten om te communiceren met de ouders
Heeft kennis en vaardigheden nodig betreffende het onderwijs aan leerlingen zonder onderwijservaring
Heeft kennis en vaardigheden nodig betreffende het onderwijs in Nederlands als tweede taal (NT2)
Moet de intakes kunnen verzorgen van leerlingen met ouders die geen Nederlands praten
Moet met behulp van beperkte informatie beslissingen kunnen nemen over passend onderwijs voor leerlingen
Moet de leerlijn voor taal uitermate goed beheersen
Moet door middel van intakegesprekken relevante informatie zien te achterhalen over de leerlingen

Ten slot blijkt dat voor **schoolleiders** in het nieuwkomers onderwijs geldt dat een extra beroep gedaan wordt op de intrapersonlijke competentie, vergeleken met schoolleiders in het regulier onderwijs.

In de volgende tabel staan een aantal uitspraken die (veel) meer gelden voor een schoolleider die werkt met nieuwkomers dan voor een schoolleider die werkt in het regulier onderwijs.

Tabel 3: Uitspraken die meer gelden voor een schoolleider die werkt met nieuwkomers

Uitspraken
Een schoolleider nieuwkomers:
Intrapersoonlijk competent
Moet algemene uitgangspunten van het overheidsbeleid kunnen vertalen naar het onderwijs
Competent in het ontwikkelen, aansturen en begeleiden van het primaire proces
Moet met behulp van weinig informatie beslissingen kunnen nemen over passend onderwijs voor een nieuwe leerling
Moet de intakes kunnen verzorgen van leerlingen met ouders die geen Nederlands praten
Moet non-verbale communicatie in kunnen zetten om te communiceren met ouders
Competent in onderwijsondernemerschap
Moet goed kunnen anticiperen op steeds veranderend overheidsbeleid en veranderende omgevingsfactoren
Moet zijn of haar stem laten horen aan overheid, maatschappelijke instellingen en andere organisaties

Uit: Nieuwkomers in het basisonderwijs: Onderzoek naar benodigde competenties van leerkrachten, intern begeleiders en schoolleiders die werken met nieuwkomers

Auteurs: M.M. van Vijfeijken en T. Van Schilt-Mol

Januari 2012

Uitgave: IVA: Tilburg. Kortlopend Onderwijsonderzoek (KLOO)